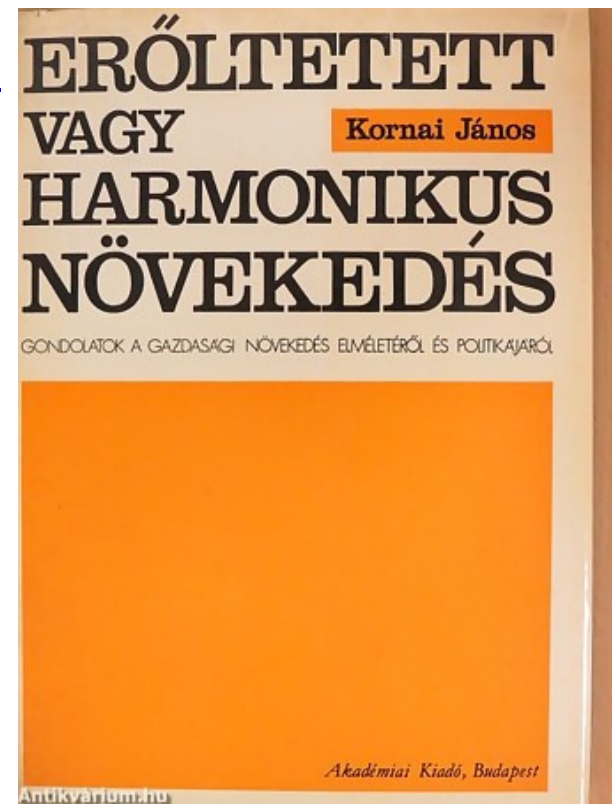

Erőltetett vagy harmonikus növekedés (a növekedés kérdései Kornai János műveiben)

Király Júlia, IBS

Juliakiraly99@gmail.com

Az óra menetrendje

A könyv születésének körülményei – a kor és a korszellem megértése

A könyv főbb üzeneti – és mai átfogalmazásuk

„Növekedés, hiány, hatékonyság”

„Gondolatok a kapitalizmusról”

Miről nem lesz szó ?

-Kornai János munkásságának legnagyobb részéről

„Erőltetett vagy harmonikus növekedés”

Alcím: gondolatok a gazdasági növekedés elméletéről és politikájáról

A keret: „F. De Vries előadások” 1971 április Rotterdami Közgazdasági Főiskola
(Tinbergen felkérésére)

Kicsoda de Vries ?

F. De Vries

Rotterdami professzor

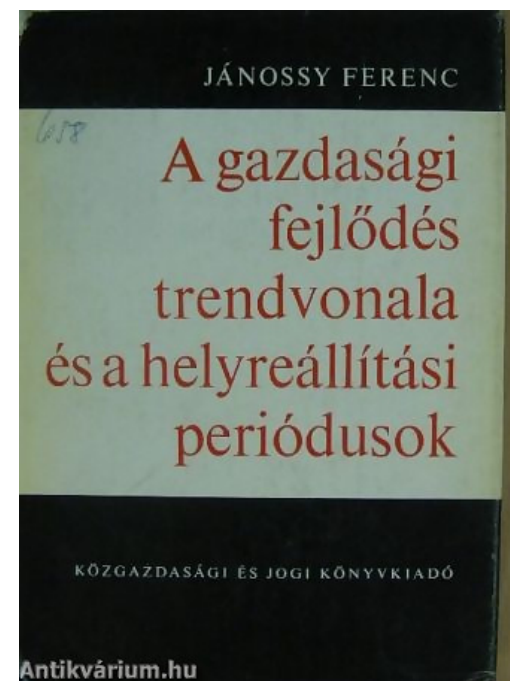
- Eredetileg jogász
- 1913-ban kinevezték a rotterdami Netherland Trade School (későbbi Erasmus egyetem) tanszékvezetőjének
- Liberális közgazdász („semmilyen szabályozás nem zavarhatja meg a piac működését”) – nézetei a nagy válság hatására változnak
- Tiszteletére az egyetem létrehozta a de Vries Alapítványt, amely időről – időre előadás sorozatokat szervez de Vries tiszteletére
- Művei:
  - Coördinatie van het verkeerswezen
  - De taak der theoretische economie
  - Enkele opmerkingen in verband met structurele veranderingen
  - Beginselen van verkeerseconomie
  - De organisatie van het economisch leven
  - Economische critiek op de socialistische productie-organisatie by

Az időpont – 1971. Az intellektuális körülmények

- **„Mainstream”** (Kornai permanens vitája a mainstream-mel)
  - A) Samuelson-Solow-Swan növekedési modelles család (előzmény illetve párhuzamos: Harrod-Domar fix áras növekedési modell, Neumann-Gale turnpike elmélete stb.) - az „aranykor” keresése (Phelps-meséje).
  - B) A monetarizmus áttörésének kezdete – elfordulás a hosszú távtól, fókuszba kerül a rövid ingadozás (Friedman, Lucas)
- Hazai **„mainstream”**: a szocialista tervszerűség és arányosság törvénye (A Kornai-könyv ezzel szembeni vitáit)
- Hazai **reformközgazdaságtan**: épphogy 68 után vagyunk. Kornai a későbbi reformközgazdaságtan egyik előfutára
- **Kornai-életmű**: az Anti-Equilibrium után, de még jóval a Hiány előtt vagyunk.

Jánossy: A gazdasági fejlődés trendvonalala ...

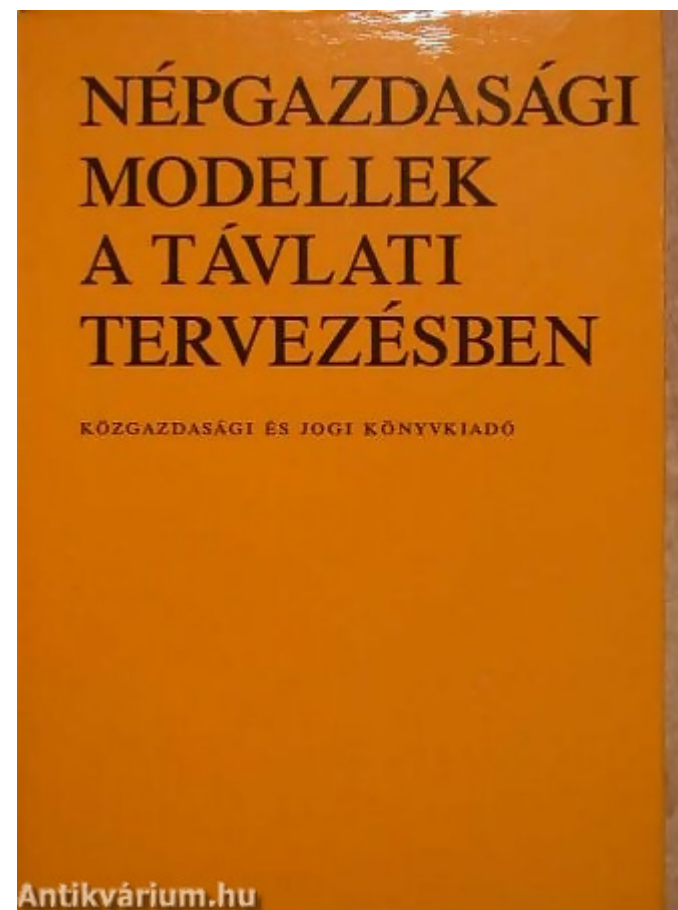
- Jánossy Ferenc meghatározó elemzése 1966
- „a gazdasági fejlődés trendvonalának megdöbbentő állandósága”
- A Jánossy iskola: Erlich Éva, Bekker Zsuzsa – a különböző mutatószámok nemzetközi összehasonlítása és időbeli alakulás
- A mai fejlődésgazdaságtan szempontjából meghatározó mű

A távlati tervezés Magyarországon – a hetvenes évek

A **távlati tervezés** kísérlete: egy munka, ami sok közgazdásznak segít gondolatai rendezésében, néhány alapvető kérdés végiggondolásában

Kornai bevezető: az elkészült anyagok, a viták, az eltérő nézetek inspiratív hatása

A távlati tervezés Magyarországon

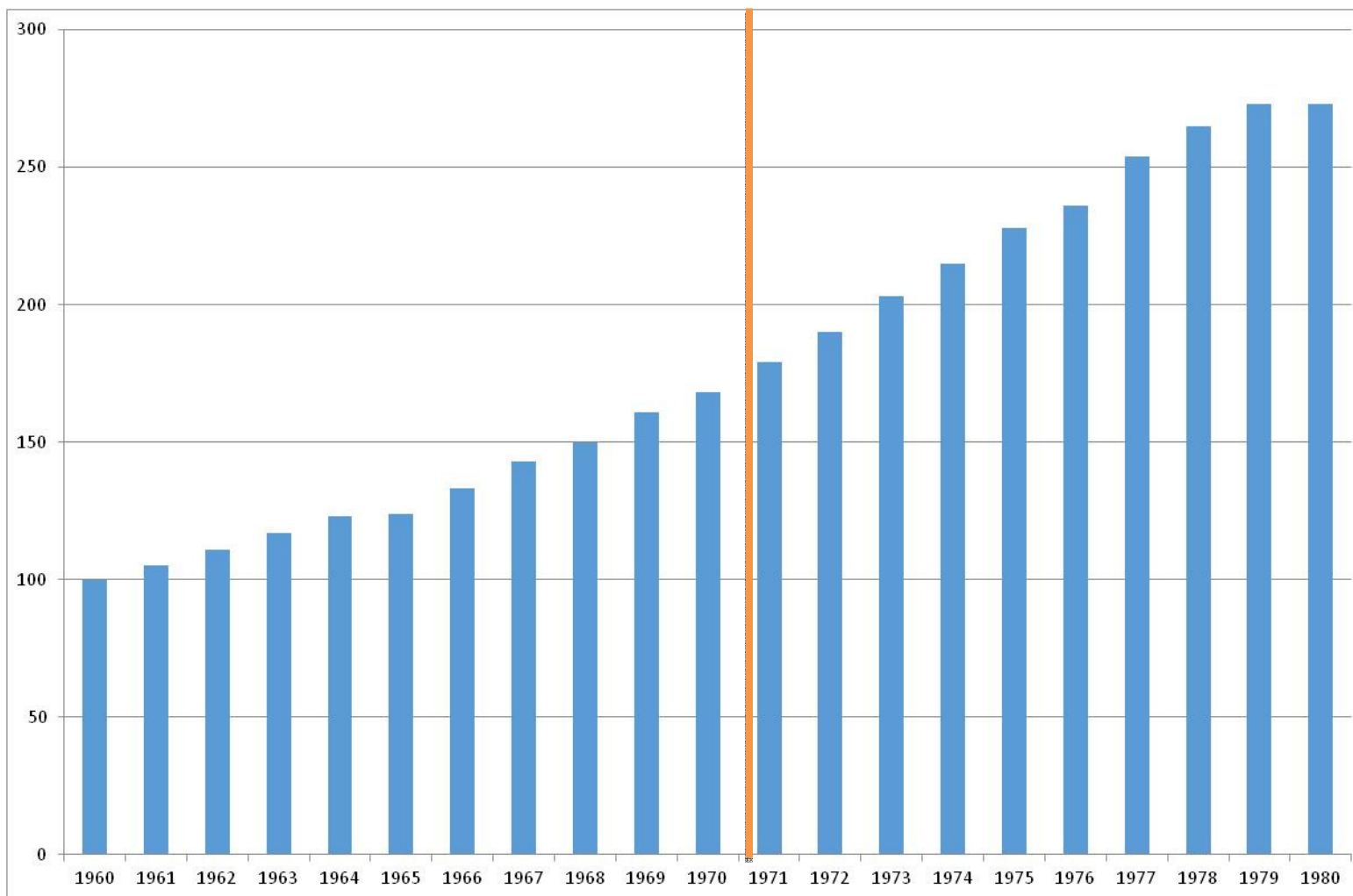
„A harmadik újtó szál a tervezés időhorizontjának tágulása volt. Az éves terv persze mindig meghatározó jelentőségű marad (mint most az éves költségvetés), de egyre hangsúlyosabbá vált az éves tervnek az öt éves elképzelésekkel való összehangolása, 1968-ban pedig létrejött a Távlati tervezés főosztály a húszéves terv kidolgozására. Ez annyiban össze is kapcsolódott az előbbi szállal, hogy ezen a főosztályon belül külön osztály alakulhatott a matematikai modellek alkalmazására. Ismétlem, senkinek sem jutott eszébe, hogy húszéves termelési terveket hagyjunk jóvá a vállalatoknak – ez igazi makrogazdasági vállalkozás, izgalmas kísérlet volt. Erről is csak azt mondhatom: nem vált igazán befolyásos, döntő eszközzé a tervezésben, de mégis adott valami kitekintést perspektívát a rövid távú gondolkodás helyébe vagy legalább mellé. Első eredményeink a gazdaságpolitikai felső vezetés körében sem váltak népszerűvé, mert sehogyan sem sikerült húszéves átlagban három százaléknál nagyobb növekedési ütemet kipróbálni a modellből, sem arra bírni, hogy „támogassa” a mezőgazdaságba számolatlanul öntendő milliárdokat. Ezután egy darabig csöndben kellett lennünk. Előbb-utóbb persze megtanulja az ember, hogy egy modellben mindent be lehet alulról-felülről korlátozni, hogy éppen az jöjjön ki, amit akarunk – de ez már intellektuálisan nem vonzó, nem olyan érdekes.” (Augusztinovics Mária)

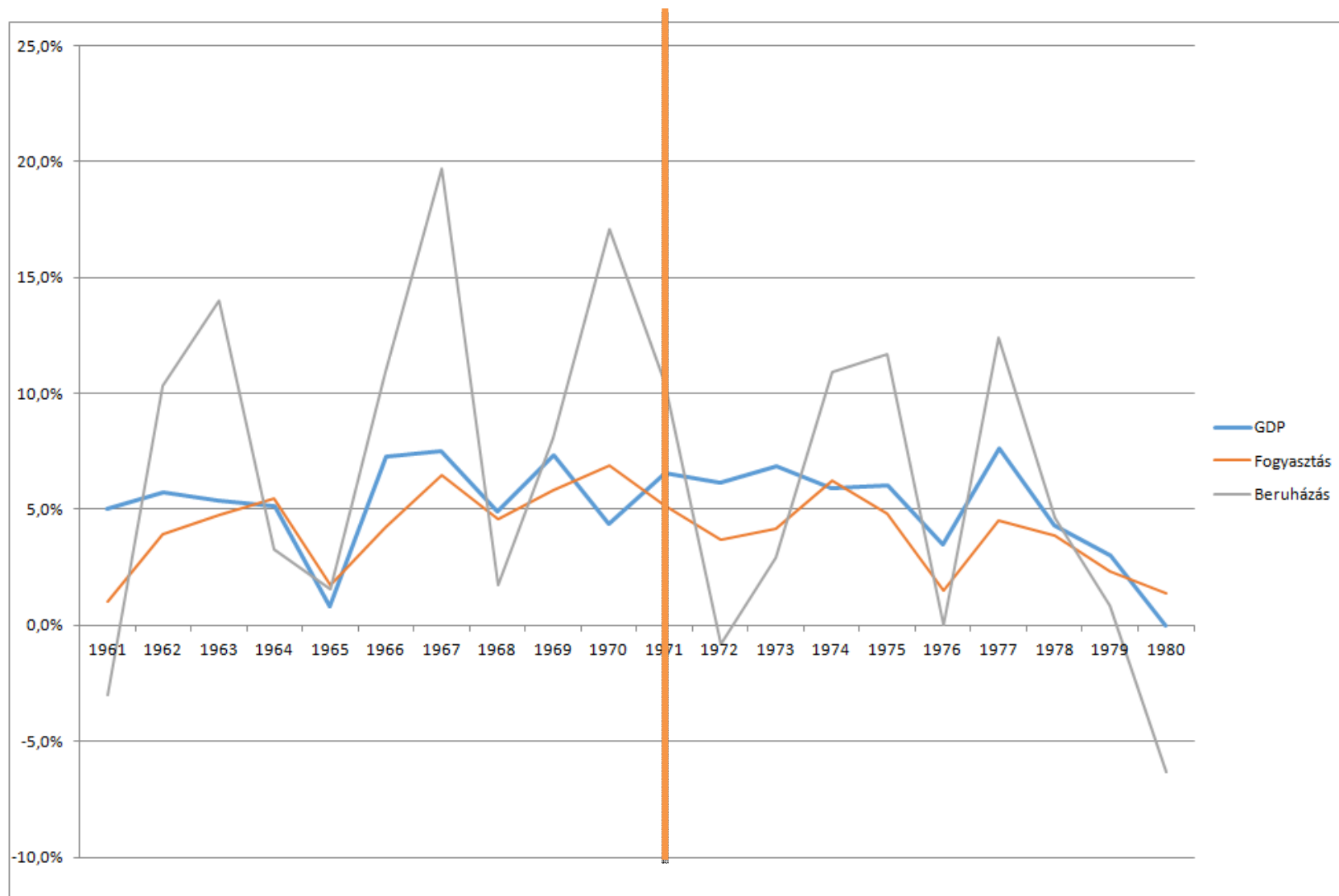
Az időpont: 1971. Magyar gazdaság

- szigorú tervgazdaság - épphogy oldódik
- az 1968-as új gazdasági mechanizmus (piaci mechanizmusok korlátozott érvényesülése)
- 1968-as reform lelassítása majd megállítása: 1972
- az addig magas növekedési ütem (5% felett) fenntarthatóságának kérdőjelei
- a „jóléti Magyarország” kiépülése
-

A növekedés kifulladás: a GDP alakulása 1960-1980

A GDP növekedési ütemei: harmónia lélek és ütem lélek

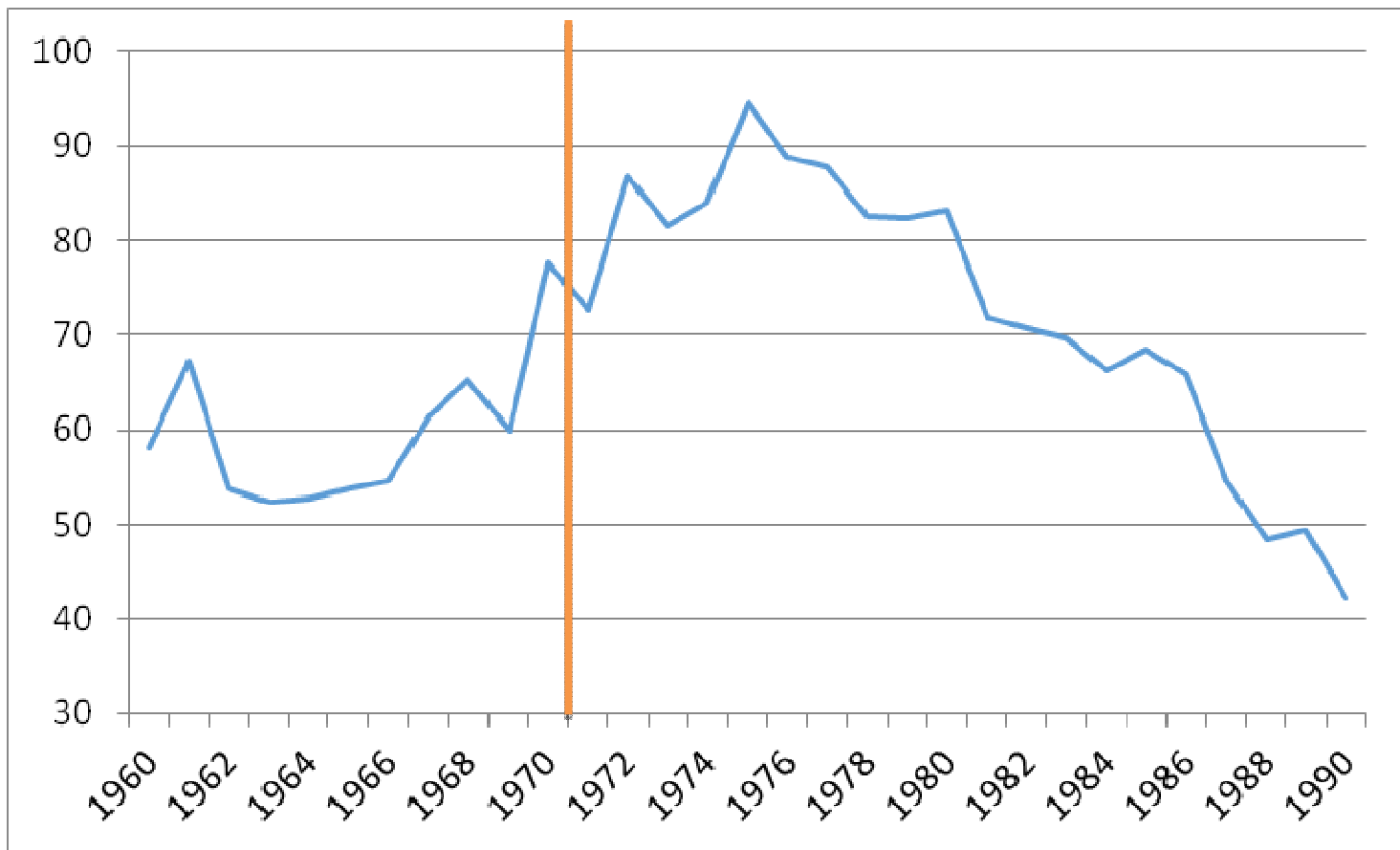

Forrás: KSH

Király Erőltetett vagy harmonikus

11

10.000 lakosra jutó épített lakások száma

Kiinduló hipotézisek (pp 7-9) – és mai „fordításuk” (a félrefordítás kockázatával....)

„A harmónia a gazdasági növekedés egy lehetséges / de nem minden gazdasági növekedésben szükségszerűen érvényesülő tulajdonsága. Olyan dinamikus összefüggés a növekedés különböző részfolyamatai között, amely kielégít meghatározott harmónia követelményeket” - hosszú távú fenntartható növekedés

4 pont és „lefordításuk”:

1. „Az emberi szükségletek közti arányosság törvényszerűségei” – a hasznossági (jóléti) függvény változása
2. „A termelés inputjai és outputjai között meghatározott technológiai összefüggések érvényesülnek” – a termelési lehetőségek halmaza, a termelési függvények
3. „Az erőforrások hatékony, gazdaságos kihasználása” – a „természetes ráta” fogalom, a „túlfűtött” és „alulhűtött” gazdaságok
4. „Politikai – morális megfontolások” – az újraelosztás követelményei (egyenlőtlenség és növekedés)

Milyen jelzések vannak a nem harmonikus növekedésre?

Kornai:

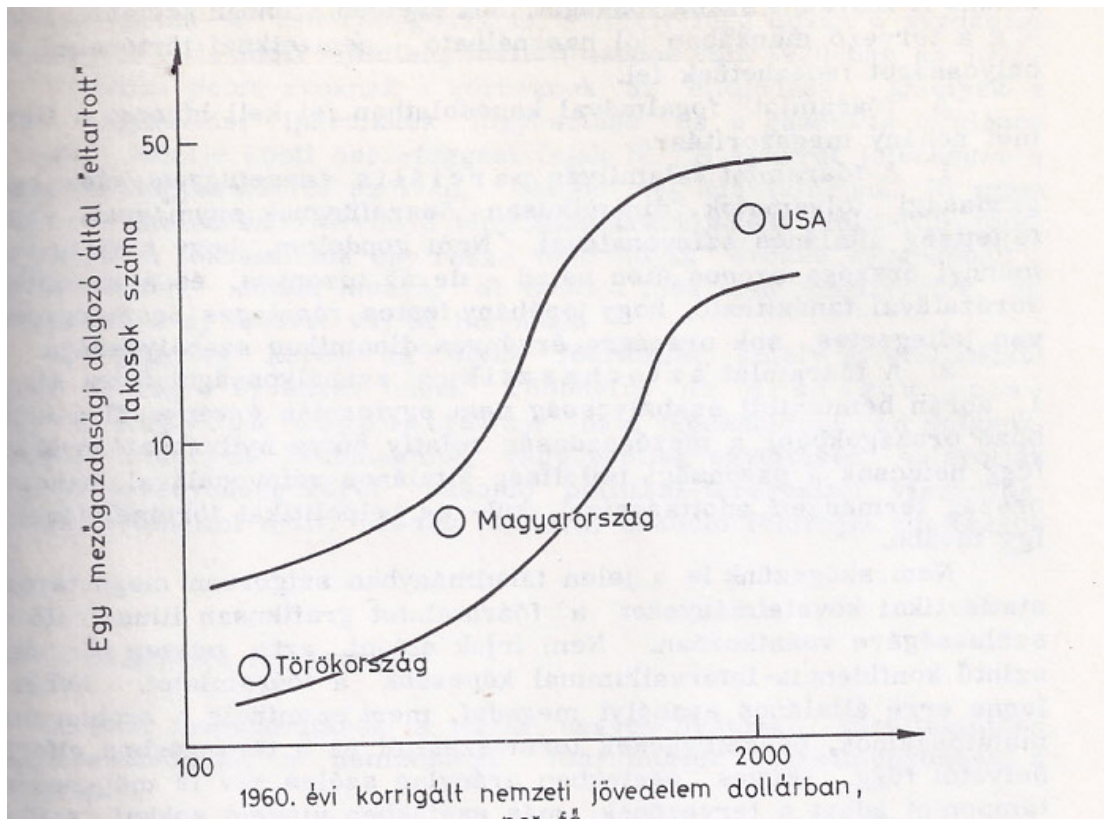
- **Árjelzések** (az adott korban merészség): „A tartós egyensúlyzavarok hatása az árakra különösen ott érzékelhető, ahol kötetlenek, avagy lazábban szabályozottak az árak”
- **Hiányjelzések!** Megjelenik a hiány, mint a harmónia-hiány jele

Mainstream az egyensúlyhiányok / feszültségek jelzőrendszerei

- Árak (mostani nagy válság tanulsága: eszközárak is!)
- Munkaerőpiac (munkanélküliség)
- Túladósodás (külső, belső / magán és kormányzat)

A nemzetközi trendek

- Jánossy iskola: nem csak egy mutató számít
- Nemzetközi trendek: fejlődés-gazdaságtan (mai aktuális kérdés: middle income trap)

A 12 harmónia kritérium

A fogyasztás

1. A fogyasztás emelése
2. A fogyasztói igények arányos kielégítése

A legjelentősebb: a fogyasztás szerkezetének, fejlődésének részletes elemzése

A fogyasztás kiemelése – az adott kor körülményei között bátor állásfoglalás az erőltetett beruházással szemben. A fogyasztó előtérbe helyezése. Filozófia.

Egyenletes növekedés (ha úgy tetszik benne a van az életciklus hipotézis, a fogyasztás simítás is)

A változó preferenciák jelentősége

Lefordítása mai nyelvre: $\max U(C)$ – nem mindegy milyen a hasznossági függvény
(változó és nem homogén preferenciák), nem mindegy mi van az argumentumban

3. Ösztönző ÉS igazságos jövedelemelosztás

- „mindenkor messzemenően politikai kérdés” – értékválasztás!
- „Bizonyos fokú jövedelmi egyenlőtlenség nemcsak elkerülhetetlen, de társadalmilag hasznos és igazságos is”
- A „Gondolatok a kapitalizmus”-ban az innováció egyik visszafogója a jutalmazás elégtelensége – ha nincs verseny, és ennek nyomán nincs „egyenlőtlen” jövedelemelosztás – akkor nincs teljesítmény
- az „igazságosság” visszatérő kérdés Kornai műveiben
- Megvalósítható az ÉS ? A jövedelem-egyenlőtlenségek változó szerepe a növekedési irodalomban

4. Biztonság

Nem a tulajdon vagy a gazdálkodás biztonsága hanem valójában a **társadalombiztosítás** problémái:

- Teljes foglalkoztatottság – nem követelhetett mást
- Egészségvédelem: visszatérő Kornai-motívum! (a kétezres évek nagy tanulmányai) – itt még „ingyenes vagy olcsó kedvezményes szolgáltatás” biztosítása
- Gondoskodás az öregekről – általános nyugdíjrendszer (az „időskor” egyéb infrastrukturális követelményei még hiányoznak – másoknál is)
- Gondoskodás a gyerekekről: gyed gyes, családi pótlék (az 5. pontban van felsorolva, de valójában ide tartozik) + infrastruktúra

Ma már máshova sorolná (public goods)

- Közbiztonság
- (és ami hiányzik: honvédelem)

5. „Képességek szabad kibontakoztatásának lehetősége”

„a szocialista társadalmi rend egyik előnye, hogy messzemenő lehetőségeket teremt a követelmény teljesítéséhez” p. 22. – a könyvben nagyon kevés „kötelező kör” található (és akkor még kicsit így is gondoltuk)

Mai megfogalmazásban: az esélyegyenlőség biztosítása („Gondolatokban” – a versenyző gazdaság tudja a legteljesebben biztosítani)

-Egyenlő esélyek az oktatásban (ingyenesség! Változott!)

-Mobilitás – nyitott társadalom („Gobdolatokban” – az innováció feltétele a nyitott társadalom)

- Nők társadalmi egyenlősége „Minden szakmának, minden munkahelynek nyitva kell állnia a nők előtt”

- szabad idő növelése (kakukktojás!) – átkerülhetne az 1-2 pontokba, hiszen a hasznosság tényezői a fogyasztás és a szabad idő

6. Oktatás – human capital investment

A modern növekedéseméletben a munkaerő KÉPZETTSÉGE meghatározó tétel

-Extenzív növekedés

- Minőségi megfelelés (ma már inkább: rugalmasság!)

Gazdasági jellegű követelmények

Milyen ki nem mondott vitákra ad választ!

7. Versenyző és nem-versenyző szektorok összhangja: szolgáltatások fontossága

8. „Megfelelő” technológia megválasztása: technológiai fejlődés – minőség, K+F, („Gondolatokban”: a kapitalizmus meghatározó motorja az innováció, ez a folyamat a szocializmusban kizárt)

9. „Kiegyensúlyozott külkereskedelmi és nemzetközi pénzügyi kapcsolatok” – a külső egyensúly követelménye (a fizetési mérleg egyensúlya! A többszörösen eladósodó ország tanulságai)

10. „A reprodukálható fizikai tőke gondos karbantartása” = a beruházások fontossága

11. A környezet, a természet védelme: ekkoriban még nem volt „zöld gazdaságtan”, a környezetvédelem épphogy éledezett

12. Tartalékok biztosítása

Ha átfogalmazva összefoglaljuk

A harmonikus növekedés feltételi

- a fogyasztáshoz és a szabad időhöz kötődő egyéni preferenciák (hasznosság)
- igazságos és ösztönző jövedelemelosztás –
- kiterjedt társadalombiztosítás
- esélyegyenlőség
- innováció-barát környezet
- zöld út (környezetvédelem)
- szolgáltatások (tercier szektor) fontossága
- külső egyensúly biztosítása

Mi hiányzik ? Mi redundáns ?

Polémia és elhatárolódás

- Elhatárolódás a neoklasszikus növekedési modellről: *„a döntéshozók nem rendelkeznek teljes preferenciarendezéssel, a jóléti függvény nem létezik”*
- „balanced growth theory” (Ragnar Nurkse és követői): sok hasonlatosság, de az egyensúly fogalom elvetése (a fejlődésgazdaságtan jelenlegi kulcspontjai)
- turnpike elmélet (felzárkózás az „aranykori pályára”) Neumann és követői - Kornainak túl merev a rendszer , a célfüggvényt nem fogadja el

A „normális” ütemnél gyorsabb növekedés

-Mindig kialakul a termelés „normál üteme” (mai nyelven: potenciális növekedési ütem az erőforrások „természetes rátája” mellett)

-Mikor lehet a növekedési jóval nagyobb (lásd pl. most BRICS országok)

1.természeti környezet (olajországok!)

2.Konfliktusmentes környezet (Svájc, Kanada)

3.Külső erőforrások: gyarmat, segélyek, bevánsorlás

4.„Vállalkozás és kezdeményezés, az újítások gyors bevezetése” – a „start up nemzetek” – visszaköszön a „Gondolatok”-ban

5.Intertemporális átcsoportosítások (de! ezek halasztások, mulasztások)

6.Felzárkózás! (furcsamód nem ejt szót róla)

Erőltetett növekedés

AZ ÁLDOZAT, A MULASZTÁS ÉS A HALASZTÁS DOMINÁL: „Az erőltetett növekedés nagy áldozatot igényel rézstvevőitől, a jelen generációktól. De nemcsak tőlük: terheket rak a jövőre is. Elhalaszt aktuálissá vált beruházási, fogyasztási tőke-képzési feladatokat. ... Elmarad a minőség a mennyiség mögött. Nincs elegendő tartalék.”

Tipikus helyzet: a nagy ugrás igézete (szegény elmaradott országok)

Klasszikus példa: Magyarország 1949-1953

Magyarország 1971: nincs erőltetett növekedés, a 12 harmónia mutató nem áll rosszul, de: út (autó), telefon, lakás

(és Magyarország 2013 ?)

„Erőltetett vagy harmonikus növekedés”

- Az adott környezetben reveláció erejű könyv – szakít a szocialista pg frazeológiájával
- Szakít a „kényszeres” növekedés-illúzióval
- A tényekből, a megfigyelt jelenségekből indul ki
- Kifejezetten **NORMATÍV** vitairat – milyen legyen a szocialista gazdaság fenntartható (azaz harmonikus) növekedési modellje
- Számos ponton a kor közbeszédéhez képest éles fordulat: valójában egy hiánygazdaság leírásának első kísérlete
- Bizonyos kérdéseket még nem tesz fel (pl. a Gondolatok alapkérdése: mi biztosítja az innovációk elterjedését) – követelményként fogalmaz meg célokat

Növekedési modell 10 év múlva

Növekedési modell 10 év múlva

Kornai János: Növekedés, hiány, hatékonyság 1982 (már a Hiány megjelenését követően) - a finn Yrjö Jahnsson Alapítványn felkérésére

Gazdasági környezet: a növekedési ütem drasztikus visszaesése, durva eladósodás, „államcsőd”

Hazai reformközgazdaságtan aranyévei: Bauer, Antal, Soós Károly Attila, Bródy

-Kísérlet egy szabályozási blokkot tartalmazó növekedési modell felírására

- A szocialista gazdaság LEÍRÓ modellje: visszacsatolásos zárt modell, determinisztikus leíró és sztochasztikus magatartási egyenletekkel

-A visszacsatoló szabályozást nem az árak, hanem a hiányváltozók végzik – az operacionalizálás nehézségei

- Norma szerinti szabályozás: a normál értéktől való eltérés számít. A hiány normál értéke.

-

Gondolatok a kapitalizmusról, 2011

„Innováció és dinamizmus. Kölcsönhatás a rendszerek és a technikai haladás között”

Miért zárja ki a szocializmus az innovatív vállalkozást:

- Centralizáció a gazdaságban
- Bürokratikus irányítás
- Elégtelen jutalmazás
- A kísérletezés szűk korlátai
- A szabad tőke (private equity) hiánya

MIÉRT NEM LEHET MOST SEM START UP
NEMZET MAGYARORSZÁG! (Kornai 2012 a mai gazdaságirányítása rendszerről)

